

„Elfelejtett házi feladattal, üres táskával” *(Balogh Attila, 2014)*

Andl Helga – Beck Zoltán (Pécsi Tudományegyetem)

andl.helga@pte.hu; beck.zoltan@pte.hu

Kutatásunkban magyarországi cigány, roma szerzők szövegeit vizsgáljuk. Arra kísérünk meg rákérdezni a szövegekkel folytatott dialógusban, hogy azok miként beszélik el a nevelés-oktatás formális tereit, milyen iskolaképek rajzolódnak meg bennük.

A szövegek – bár műnemi-műfaji eltéréseket mutatnak (líra, rövidpróza, regény) – közös sajátossága egyfajta retorikai zsáner, ahol a narratív pozíció fiktív autobiográfiát sejtet. Az autobiografikus elbeszélésmódból következik az, hogy a narrátor-én rendre megképez egy etnikus – esetünkben cigány vagy roma – identitást is, amelyet mint személyes identitást a szövegvilág egyéb jelenségeivel viszonyba hoz. Ebből következően az etnikus törés mentén cigány és nem cigány világokat ismer fel maga körül az elbeszélő, amelyek közül az autobiográfiákban hangsúlyosan jelenik meg az iskola nem cigány világa.

„Az a neveléstudományi-nevelésszociológiai tapasztalat tehát az egyik **kiindulópontja** gondolkodásunknak, hogy mind az egyénre, annak személyes élettörténetére, világkonstrukciójára, mind a társadalom különböző módon érzékelt közösségeire alapvető hatással vannak a nevelés terei, az azokban megjelenő viszonyulások, értékorientációk, normák, értelmezett és nem reflektált tapasztalatok.” (Beck, 2018: 438)

Társadalmi térként tekintünk a szövegekre, melyekben, akárcsak egy interjú esetén, a narrátor elbeszélése alapján próbálunk eligazodni. **Kvalitatív vizsgálatunk** ily módon jelentősen támaszkodik azokra a korábbi, főként nevelésszociológiai vizsgálatokra, tematikus kutatástörténeti vonulatra (tk. Réger, 1978; Kemény, 1996; Havas – Kemény – Liskó, 2002; Forray – Hegedűs, 2003; Kende, 2013; Zolnay, 2015; Óhidy, 2016) amelyek a cigányok, romák és az iskola világának egy-egy aspektusát vagy komplex viszonyrendszerét ragadják meg.

„Az emlékezet olyan fotókat készített bennem, melyeknek egyes részei stabilak, szinte megváltoztathatatlanok, más részei azonban élénkek, nem is fotók, hanem filmek. Egyes részei ennek az emléknomnak körbejárhatók, beszélgetni lehet velük, és válaszaik alkalmassá teszik őket, hogy alakuljanak. Más részek makacsok, ha mögójük akarnál nézni, veled együtt fordulnak, hogy mindig ugyanazt az arcukat mutassák, miként a Hold a Földnek. Egyes részei hűtlenek. Lecserélődnek, átalakulnak.”

Jónás Tamás: *APUAPUAPU anyu. Concord Media Jelen, Arad, 2013. 7.*

„Egyetlen ceruza nem tűnhetett úgy el az osztályban, hogy elsőnek ne az én zsebeim, táskám tartalmát kellett volna kiüríteni. Bár soha nem volt rá példa, hogy bármit is nálam találtak volna meg, mégis mindig engem gyanúsítottak.”

Lakatos Menyhért: *Füstös képek. Magvető, Budapest, 1975. 98.*

„Pista naphosszat nézegette a vadállatokat és az afrikai dzsungelbe képzelte magát. Szemét a vadállatokra szegezve mélázott és azon töprengett, hogy mi lesz, ha nagy lesz.

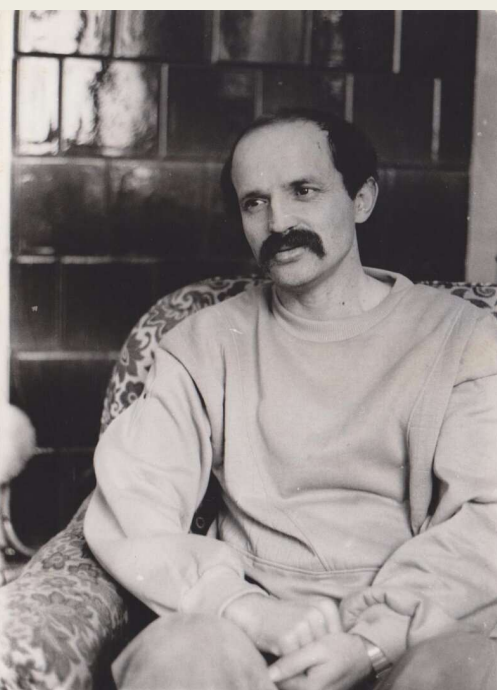
Hát persze, hogy oroszlánvadász. De ahhoz nagyon sok pénz kellene, neki meg éppen az nincs. Miből utazna? Miből fizetné a teherhordó bennszülötteket?

Maradt egyszerű cigány kisiskolás, és megbékélt a sorsával.”

Csemer Géza: *Szögény Dankó Pista. PolgART Kiadó, Budapest, 2001.*

„A kis Lenke tanítónő azt mondta, hogy azért nem szereti a cigánygyerekeket tanítani, mert fegyelmezetlenek és felszínesek, felnőttként sem különbek. Na, gondoltam, ha téged ismerne, elvágódna és vissza is adná a diplomáját, de csak mosolyogtam, hogy azért vannak kivételek, amire rögtön összerendeztem, hogy «nem rád gondoltam, Iduska».”

Szécsi Magda: *Cigánymandala. Széphalom Könyvműhely, Budapest. 2007. 70.*

„Az általános után gimnáziumba adtam, majd egyetemre került, bölcsészkarra. Gúnyolt érte cigány, paraszt a faluban: «Mit akarsz a fiadtól, meg sem ismer majd, mert cigány vagy!» «Azt akarom úgyis! – mondtam. Akkor leszek boldog.»”

Holdosi József: *Cigánymózes. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1987.*

Beck Zoltán: A nevelés színterei a kortárs cigány, roma képzőművészetben. In: Endrődy-Nagy Orsolya – Fehérvári Anikó (szerk.): Innováció, kutatás, pedagógusok. HERA Évkönyvek V. HERA, Budapest, 2018. 438-447.

Forray R. Katalin – Hegedűs T. András: Cigányok, iskola, oktatáspolitikai. Oktatáskutató Intézet – Új Mandátum, Budapest, 2003.

Havas Gábor – Kemény István – Liskó Ilona: Cigány gyerekek az általános iskolában. Oktatáskutató Intézet – Új Mandátum, Budapest, 2002.

Kemény István: A romák és az iskola. Educatio, 1996, tavasz. 71-83.

Kende Ágnes: Normál gyerek, cigány gyerek. Általános iskolai pedagógusok percepciója cigány gyerekekről, többségi-kisebbségi viszonyokról... Esély, 2013/2. szám. 70-82.

Óhidy Andrea: A halmozottan hátrányos helyzetből a diplomáig. PTE BTK NTI Romológia és nevelésszociológia Tanszék, Pécs, 2016.

Réger Zita: Cigány osztály, “vegyes” osztály – a tények tükrében. Valóság, 1978/8. szám. 77-89.

Zolnay János: A roma diákok esélyei a közoktatásban. In: Orsós Anna (szerk.): A romológia alapjai. PTE BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék – Wlisslocki H. Szakkollégium, Pécs, 2015.

A képek forrása:

https://szepiroktarsasaga.hu/tagok/jonas_tamas.342.html?pageid=973

https://irodalmijelen.hu/2011-apr-11-0632/lakatos-menyhert

http://www.terasz.hu/main.php?id=egyeb&page=cikk&cikk_id=16541

https://centrifuga.blog.hu/2009/11/06/nok_magyarorszagrol_csanyi_valeria_szecsi_magda

https://www.romarchive.eu/en/literature/literature-countries-and-regions/romani-literature-hungary/